

Supermanen itzalaren mehatxupean: 1979

(jarraipena)

Fertxu IZQUIERDO

1979 urteko zine-kritikak dagokienez ere ez da urte makala. *Anaitasuna* aldizkarian zinemaren inguruko artikulu gehiago aurkitzen dugu aurten, gutxienez zazpi dira aldizkari honetan topatu ditugunak. Eta *Zeruko Argian*, berriz, bere sinadurak egilearen identitatea egiaztatzen duten bederatziz zine-kritika aurkitu ditugu.

Kontua da, urte honetan, *Zeruko Argian* hasiera ematen zaiola *Zinekologoaren bulegoa* izena duen sekzio berri bati eta, hasiera batean, sekzio horren artikuluak sinatu gabe agertzen badira ere, urte horretako martxoaren 4ko aldizkaritik aurrera, sekzio horren bukaeran Joseba Sarrionandiaren sinadura hasten da agertzen. Eta sekzioaren gaia, zinema da (nahiz eta batzuetan ere beste gaiak jorratu). Honek pentsarazi digu sinatu gabeko artikulu horiek ere (hamarreko bat baino gutxiago) Sarrionandiak egindakoak direla balna, ezin izan dugunez ziurtatu eta, beraz, ziurtasun oso-osorik ez dugunez, lan honetaz aparte uztea erabaki dugu.

Aurreko atalean egin dugun moduan, aldizkari bien artikuluak galka antolatu ditugu eta, gure iritziz, interesa gutxiokoak direnak edo gaiak errepikatzen dituztenak edo ez dugu komentatu edo gainetik komentatu dugu, baina, betiere, aurkitu ditugun artikulu guztien erreferentzi laburra kontsultatu daiteke *artikuluaren zerrenda* eranskinetan.

1. Galaxien inperialismotik hegan egiten duen inperialismora

Orain arte ikusi dugun moduan amerikarren inperialismoa legitimatzen duten filmak hartzen du hizpide Joseba Sarrionandiak. Horrela egin zuen 1977an *Galaxietako gerlarekin* eta horrela egiten du orain *Supermanekin*.

Garaiako zinemagintzaren historiako filmik garestiena dela aipatzen du "menpekotasun eta integrazio ideolojiko" xede duen produktu ekonomikoa izanik.

Mitoen artean kokatzen du Superman, grekoek Herkules edo germaniarrek Parsifal duten bezala, amerikarrek kapitalismoaren supermitoa eraiki dute *Supermanen* inguruan.

Baina, zinemara hegan egin aurretik komiki munduaren pertsonaia zela gogorarazten digu eta, krisi ekonomikoko egoerekin lotzen du *Supermanen* sorrera. Hots, 1929ko krak eta krisialdiaren ondoren eta 30 hamarkadako langabezia eta delinkuentziaren igoeraren ondoren sortu zela dio. Superheroi gairik ez dagoela eta gaiztoen aurka eta "american way of life"aren alde borrokatzen duela gogorarazten digu idazleak. *Supermanen* inguruan egin diren ikerketen ondorioz, Sarrionandiaren ustez argi geratzen dena zera da: Superman, Clark Kent eta Luisa Lanek osatzen duten hirukia sexu harreman beteezin baten aztarna dela. Sarrionandiak gogora ekartzen duen beste ezaugarri bat da Superman fisikoki oso indartsua bada ere intelektualki huts egiten duela eta intelijentzia gaiztoen atributua dela. Munduaren salbatzailearen beste kontraesan bat azpimarratzen du iurretarrak zeren eta "Supermanen ekintzak ziutatean bertan izaten dira, eta propietate pribatua defendatzeko normalean".

Superman ondoren sortu diren antzeko superheroiak ere "amerikar bizimodu eta ordenaren alde" sortu direla esaten du.

2. Zinema, gerra eta antikomunismoa

Hollywoodek egindako zinema eta Vietnamgo gerraren arteko harremanak aztertzen ditu Sarrionandiak *Anaitasuna* aldizkarian argitaratutako beste artikulu batean. Artikulu horretan Hollywood-eko bilakaera kritikatu egiten du "han lan egiten zuten hainbat idazleek utzi dute estudianteko barne ustelduraren testimonioa". Eta ustelduraz

gain, Hollywood "american way of life"-k eta amerikar gizarte inperialistak beharrezkoa zuen kobertura eta konplizitate ideologiko bat eskaintzen zuela" dio. Inperialismoari kobertura ematea leporatzen dio, beraz, eta Superman-en adibidea ekartzen du gogora.

Vietnamgo gerra ere aipatzen du Sarrionandiak, batez ere, gerra honek amerikar zineman izan duen eragina. Horretarako zenbait film-en aipamena egiten du. Vietnamgo gerraren gaineko film edo dokumental antibelizista ugari egin ziren, baina, une horretan, Hollywood-ek "produzitu zituen hainbat filme propaganda eta kontribuzio ideologiko gisa" salatzen du Sarrionandiak. Eta honen adibidezat Ray Kellog-en *Green Berets* aipatzen du. Gerra horren aldeko zenbait film-en aipamenarekin batera, gerraren kontrako beste film batzuen aipamena ere egiten du, Dalton Trumbo-ren *Johny cogió su fusil* bezalakoak.

Baina gizarte amerikarra Vietnamgo gerraz nekatzen hasi zenean eta krisia sortu zenean, Hollywood-ek taktikaz aldatu zuen, idazle bizkaitarraren iritziz, eta heroiak izatetik antiheroiak izatera pasa ziren filmetako protagonistak. Dena dela, Hollywood-en ideologiaren atzean inperialismoa ezkutatzen duela uste du iurretarrak, bai hasierako film horietan, baita hurrengoetan ere.

Eta artikulu honekin lotuta aurkitzen dugu Francis Ford Coppola-ren *Apocalypse now* filmari eskaintzen diona. Joseph Conrad idazle polakoaren *Ilunpetako bihotza* nobelan oinarritzen da Coppola-ren pelikula. Odisea izugarri bat bezala aurkezten digu filma Sarrionandiak eta "Vietnamgo gerlaren ikuspegi dramatiko batekin batera eromenari eta heriotzari kantu bat sortzen baita, ilunpetako kolore eta eztagen artean". Arreta deitu digu, bederen, artikuluari ematen dion amaiera. Izan ere, Hollywood-i eskainitako aurreko artikulu horretan horrelako hitzekin bukatzen zuen: "Esan nahi dut, Hollywood-ek Vietnamgo gerlaz mintzatzerakoan bere USA-ren defentsa organikoa zeharka egiten duela, hondamendiaren eta damuaren kontzientzia kolektiboaz ballaturik, eta pazifismoaz ere demagogikoki ballaturik. Hollywood-ek taktika hau jarraitu egingo duela dirudi luzaroan. Bada beste superproduktzio bat arrakasta handiz Cannes-en estrenatu berria, *Apocalypse Now* deritza eta Francis Ford Coppola da zuzendaria. 25 miloi dolar gastatu dituzte jadanik filme hontan". Eta zer da arreta deitu diguna? Ba, aurrekoa ikusi ondoren horrelako hitzak aurkitzen ditugula *Apocalypse Now* filmari eskainitako artikuluan: "Filme on eta

atsegin baten aurrean gara, eta hauxe da garrantzitsuena zineman, azken finean eskuindarra ala ezkertiarra deneko espekulazioetatik aparte, atsegina izatea eta esperientzia zinematografiko berriak eskaintzen dizkigula. Agian, Apocalypse Now filmeak historia eginen du zinemagintzan, zeren eta hain zuzen, Hollywood berpiztutik sorturik, azken urteotako filme ikusgarrietariko bat baita bere preziosismo formalaren aldetik, nahiz bidaia psikologiko eta dramatikoaren aldetik". Agian, Bertolucci edo Fellini-rengan (besteak beste) ikusten zuen anbiguotasuna sumatu daiteke baita ere Sarrionandiarengan.

3. Herrien zinema inperfektuaren alde

Hollywoodek egiten duen zinemaz haratago herriek egiten dutena ere badagoela ongi badaki Sarrionandiak. Zentzu horretan, aipatzen du Julio Garcia Espinosa, zinegile kubatarraren "zinema inperfektu baten aldeko manifestua". Kasu honetan ez du, zuzenean, zine-kritikarik egiten baina herri pobreek egiten duten zinemaren aldeko agertzen zaigu.

Zentzu berean estaturik gabeko herri batean egiten den zinema, Okzitanian hain zuzen ere, du hizpide beste artikulua batean. Okzitanianako idazle eta TECIMEOC zinegile-koordinadorako ordezkaria den Pèire Pessamèssa-ri egiten dio elkarrizketa eta Okzitanian egiten den zinemaren inguruan mintzatzen dira, baita Okzitalia beraz ere.

4. Lepoan hozka egiten duen zinema

Banpiroen kondairen inguruan sortu diren filmei eskaintzen die artikulua zabal bat Sarrionandiak. Literatura eta ahozko tradizioarekin lotura handia duen artikulua da zeren eta kondaira herrikoietan kokatzen du banpiroen irudiaren sorrera. Mitoa, folklorea, erotismoa, fantasia eta misterioa dira, besteak beste, Sarrionandiaren artikuluan banpiroen istorioekin lotzen diren elementuak.

Kondaira hauen inguruan historia pixka bat egin ondoren literaturara egiten du salto eta literatura erromantikoan, batez ere, aurkitzen du iurretarrak banpiroen letaginetatik erortzen diren odol tanten arrastoa. "Funtsean, banpirismo modernoaren erromantizismoaren produktua dela" esaten digu eta, hori frogatzeko asmoz J. W. Goethe, P.

B. Shelley, F. Byron, Mary Wollstonecraft, Claire Clairmont edota John Polidori idazleak aipatzen ditu. Dena den, guzti hauen gainetik Joseph Sheridan Le Fanu idazle irlandarraren *Karmile* nobelaren garrantzia azpimarratzen du edota Bram Stoker-en *Drakula*. Arterail dagokionez, ordea, Philip Burne-Jones margolariaren *The vampire* koadroa aipatzen du, baita koadro horretan inspiratutako Rudjard Kipling-en poema bat ere.

Horrela, banpiroen kronikak literaturaren atautetik atera ziren eta gogoz egin zuten hozka zinemaren lepoan. Zinemaren historian banpiroen lehen irudia emakumeak direla azaltzen du eta hauek erotismoarekin lotura estua dutela dio, horrela aipatzen du XX Mendearen hasierako Alice Hollister, Betty Nansen edo Theda Bara bezalako "banpiresa erotikoa eta izugarriak" edota Musidora "ederra eta ikaragarria".

Zuzendari eta filmen artean F.W.Murnau, alemaniar zinegile espresionistaren *Nosferatu* aipatzen du, Bram Stoker-en nobela pantailara eramanik banpiroaren arketipoa hedatu zuelako. Murnauk erabilitako estetika espresionista eta baliabide abangoardisten aipamen berezia egiten du, baita "errealismo eta fantasia izugarriko giroa sortzen duela heriotzari buruzko eta maitasunari buruzko gogoetak isladatzeko". Tom Browning-en *Drakula*, (Bela Lugosi aktorearekin) edo Terence Fisher-ek (Christopher Lee eta Peter Cushing-en parte hartzearekin) egin zituztenak ere aipatu egiten ditu, besteak beste.

Ibilbide hau bukatzeko Werner Herzog zuzendari alemaniarren aipamena ere egiten du eta honekiko miresmena agertzen du: "haren zinema beti izan da bisionario eta metafisikoa". Eta haren filmografiaren inguruko zenbait datu emateko aprobeztatzen du. Herzog-en *Nosferatuari* buruz "erromantizismoa eta espresionismoaren arteko giro magikoaz" osatuta dagoela dio. Mitoa, fantasmak, eszenifikazio gotikoa, itsasontzi fantasmaren ikuspegia... dira Sarrionandiak azpimarratzen dituen ezaugarriak, gerora ere, zenbait idazlanetan erabiliko duen giroaren antzera.

5. Zinema alemaniarra

Sarrionandiaren kritiketan maiz agertzen zaizkigun izenak zuzendari alemaniarrenak dira. Batzuk Alemaniako Zinema Berria izeneko mugimenduan kokaturik, eta beste batzuk gerogokoak.

Win Wenders-en *Amerikar laguna* filmaren haritik alemaniar zinema berriaren inguruko hausnarketa txiki bat egiteko aprobetxatzen du. Aldez aurretik ohartarazten gaitu mugimendu hori ez zela izan gauza homogeen bat baina bai fenomeno sozio-zinematografiko inportantea izan zela. 1962ko Oberhausen-go agiriaren inguruan ("Zinema zaharra hilda dago. Berrian sinesten dugu") eratu zen alemaniar zinema berria eta bertan, zinegileen kezka politiko eta estetikoak azaldu ziren. Gerora, zinema horren eboluzioak monopolio amerikanoaren menpe egotera eramanez badu

R.W. Fassbinder, Werner Herzog eta Win Wenders salbatzen direla esaten du: "badute halako arnas berezi gogor eta marjinal bat". Horren ondoren Wenders-en biografia eta filmografiaren datuak ematen dizkigu, *Amerikar laguna* filmaren zatiak tartekatzen dituen bitartean. Film honek, beste askotan aurkitu dugun bezala, nobela batean du oinarria, Patrice Highsmith serie beltzeko alemaniar nobelagilearen *Ripley's Game* nobelan, hain zuzen ere. Eta Sarrionandiak filmak duen kutsu literarioa azpimarratzen du, "elkarrizketa eta esara poetiko eta zehatzez bete".

Bestela ere, musika egokia eta fotografia hunkigarria direla esaten du eta kamara mugimenduek "espresionismoa oroitarazten dutela" azaltzen du. Kutsu urbanoa ere ikusten du. Eta omenaldiz betetako filma dela azaltzen du "Dennis Hooper, Nicholas Ray eta Samuel Fuller agertzen dira, optikazko gailluak, fotografia zaharrak, Bertolucciren *Last Tango in Paris*-i erreferentziak..."

Beste zine mota batzuekin alderatuz, zinema beltz aleman berri baten aurrean gaudela uste du idazleak.

Rainer Werner Fassbinder da Sarrionandiak zinegile alemaniarren artean azpimarratzen duen horietako bat. Horregatik Fassbinderren bizitzaren gaineko artikulu bat egiten du eta zuzendari honen biografiaren inguruko zenbait datu eskaintzen dizkigu. Oberhausen-go agiriarekin lotzen zaio maiz, baina, Sarrionandiak azaltzen duen moduan, hau ez da posiblea zeren eta agiri horren agerpena 1962 urtekoa da eta Fassbinderrek egin zuen lehenengo filma 1969koa da. Egiten duen zinemaren ezaugarrietako bat da aktore berberak erabiltzea, horregatik funtzionamendua "antzerki taldearen irudikoa da zinemakoena baino areago". Melodramak egiten dituela esaten digu eta melodrama hauen ezaugarri nagusiak, Sarrionandiaren ustez, honako hauek dira: "1) Espazio hondatueta eta estuetan bila-

katzen da akzioa. 2) Denbora iraunkorra da: hastapena, bilakaera eta amaiera betierekoa. 3) Errealismoz eta espresionismoz azaltzen da narrazioa, eta nolabaiteko distantziamentu zere. 4) Oinazetan bizi dira pertsonala guztiak, grinatsu eta etsituak, bakardaderik hotzean, harremanak oro torturazkoak direlarik, hau da, pertsonaiak aldiberean fantasmak eta biktimak bailliren. 5) Eszenifikazioa eta akto-reen lana arras teatrala da, eta 6) Amaiera beti da tragikoa, heriotza heltzen da, beti amoltsua, oro hondatu deneko irteera gabeziari bukaerako puntua imintzera". Fassinberrek lortzen duen giro tragikoa da Sarrionandiak miresten duena, bazterreko pertsonaien tragedia, alegia: "Nehork eztu egungo zineman R.W. Fassbinderrek baino hobeto atzeman trageriaren sekretoak, nehork eztu harek baino argiago azaldu giza hondamendiaren berria. Haren trabestiz aharrak, mozkorti maiteminduak, geltokietako suizidak, haren merkatariak, malkoak, eta legeak, egungo gizarteko galbae tragikoak atzemanak dira".

6. Zinemaren izen propioak (II)

Chaplin-en bide beretik dator Buster Keaton Sarrionandiaren le-roetara. Eta Chaplin-en kasuan egiten duen moduan Keaton-en haurtzaroko gorabeherak kontatzen digu. Badirudi bi komiko hauen haurtzaro horretan bilatzen duen doinu nostalgikoa topo egiten dela, miseria eta farandularen munduak irudikatzen duten mundu nostalgiko-poetikoa eta magiaz beterikoa, alegia. Bai, Keaton ere, bizitzan eta pantailan Sarrionandiarengan interesa piztea lortzen duen horietako pertsonal bat da. Eta, Sarrionandiaren eskutik Keaton-en biografiaren ibilbidea zeharkatzen dugunean filmak topatzeaz gain, beste aktore komikoekin ere topo egiten dugu: Roscoe Arbuckle, Fatty potoloarekin, Mack Sennet, Charles Chaplin, Stan Laurel, Oliver Hardy, Harold Lloyd, Lary Semon, Harry Langdon edota Marx anaiekin.

Zine mutuaren barnean, Keaton "zinema komikoaren goretara heltzen dela, fantasiaz eta teknikaz" esaten du idazleak. "Gag" sortzalle trebea eta komiko aparta dela iritzi dio eta pantailan agertzen zenean "aldaezina, ikaragabea, aztergaitza eta burugogorra, grina misterioitsu batek helburu fixoetarantz bultzatua" agertzen dela azpimarratzen du idazleak. Bestela ere, zinegile bezala kanpoaldeak bar-

nealdeak baino gehiago maite dituela edota lehen planoak baino gehiago plano orokorrak maite dituela dio.

Zinema sonoroaren hedapena kalte egin zion Keaton-en lanari eta dekadentzia progresio batean murgiltzen da, alkoholari eta jokoari emana eta nahiko ahantzia.

Dena dela, gerora, Sarrionandiak dioen moduan, pelikula interesgarri baten protagonista izango da, Samuel Beckette Parisko idazle irlandarraren *Film* izeneko pelikulan, hain zuzen ere.

Artikuluaren amaieran Chaplin eta Keaton-en arteko umoreak desberdintzen ditu Sarrionandiak "Chaplin sentimentalismo literarioz kutsatua da eta mezu sozialez. Keaton, aldiz, indibiduo aldagaitza eta idela fixoetako da bere ezdeustasunean (...) Maiz surrealista ere bada". Begiekin ikusten ziren filmak (zine mutua, alegia) goraipatzen du iurretarrak J.W. Goetheren hitzak erabiliz: "Begi azagutu dut nik mundua" eta Sarrionandiak gehitzen du: "eta filme zaharrek ere hauxe erakusten digute, begiradaz atzeman daitekeela sentimendua, keinu batean ere". Beraz, ondoren poeta izango zena, poesia ikusiko zuen, agian, film hauen irudietan.

1979 urte honetan, berriro ere, baina *Anaitasuna* aldizkarian Sarrionandiak Charlot-i eskaintzen dizkio lerro batzuk, aurreko atalean aipatu dugun hari beretik tiraka.

Anaitasuna aldizkarian ere izen propioa duen lagun zahar batekin topo egiten dugu, Federico Fellini-rekin, hain zuzen. Bi artikulu eskaintzen dizkio aldizkari honetan urte horretan. Eta, aurreko kasuetan bezala (Keaton, Chaplin...) Fellini-ren aipamenean ere haurtzaroaren garrantzia azpimarratzen du Sarrionandiak, "bere haurtzaroa beti izan da presente Federico Fellini-ren zineman". Gainera, Chaplin-ekin lotzen du Sarrionandiak Fellini, bien filmetan miseriaren erromantizismoa agertzen delako.

Zuzendari italiarraren biografiaren datuak eskaintzen dizkigu eta, ondoren, Fellini-ren filmografia aztertzeari ekiten dio. Neorrealismotik abiatzen da Fellini-ren lana, neorrealismo erromantikoa bihurtuko dena ondoren, postneorrealismoaren garaletara iristeraino. Estilo fellianoa ere aipatzen du Sarrionandiak, beranduago baita "berreraiketa historikoa"ren erabilera ere. "Irudimena, subjektibitatea eta barrokismoa gehien desarrollatu dituena dimentsio guztietan Federico Fellini izan da zinemagintza modernoan". Sarrionandiaren zenbait narrazioetan ere "berreraiketa historikoa" aurkituko dugu beranduago.

Aipamen laburra egiten badu ere, Miklós Jancsó, zuzendari hungariarrari lerro batzuk ere eskaintzen dizkio *Anaitasunan*, *Vizi private*, *publiche virtute* filmaren harira. Jancsó sortaldeko zinemagintza berriaren aitzindarietariko bat dela dio eta bere zinemagintzak, sozialismoaren barnean "estilo berezi eta propio bat duela" aldarrikatzen du Sarrionandiak. Zuzendari honen beste filmak errealdismo historikoa-rekin lotzen ditu "zeinetan zinemagintza errealista sozialista historiko politiko bat hasten baita lantzen estilo arras berezi batez". Teknikoki plano-sekuentziaren erabilera azpimarratzen du idazle bizkaitarrak eta, "teatroan bezala denbora erreala eta denbora zinematografiako" hurbiltzen dituela iritzi dio. Eta errealdismo sozialista edota zinema politikoarekin lotura izateaz gain, erotismoarekin ere lotura baduela aipatzen du.

Letra larriz aipatzen dituen horietako beste izen propio bat Nicholas Ray zinegile amerikarrarena da. Ray-ren biografia zeharkatzen dituzten bidezidorretara eramanez ondoren haren filmografia eta generoak aztertzeraz eramaten gaitu Sarrionandiak. Nobela beltz baten adaptazio zinematografikoan kokatzen da Ray-ren hasiera zinemaren munduan. Edwar Anderson-en nobela batean adaptazioa da, hain zuzen, *They live by night*. Zinema eta literatura elkartzen diren bidegurutzeraz eramanez gaitu berriro ere Sarrionandiak, nobela beltza norabidea jartzen duen puntura, hain zuzen ere.

Johnny Guitar filmarekin western generoaren kutsua duen pelikula baten aurrean gaude, "kutsu erromantiko sakon bat duena, homosexualitatea eta heroearen bakartadeari buruzko ezaugarriekin". Berriro ere doinu erromantikoa eta gizartearen bazterretan bizi diren pertsonalak. Western generoa lantzen jarraitzen du *The True Story of Jesse James* bezalako pelikuletan. Gangsterrak eta musika ere agertzen zaizkigu Ray-ren filmetan. Azkenik, Ray-ren heriotza dela eta Sarrionandiak oroigarri gisa idazten dizkio hitz batzuk: "Ez diot epitaflorik jarriko, lasai. Baina imajinatu egin nahi nuke bere azken keinua: begiko partxea beti batetik bestera aldatzen ikusten dut".

7. Nobela beltza

Nobela beltza norabidea seinalatzen zuen puntuan egon gara lehen Nicholas Ray-rekin eta, orain, itzuli gara Raymond Chandler-rekin hitzordua genuelako. Bidegurutze honetan, beraz, Sarrionan-

diak nobela beltzaren sorreraren berri ematen digu. Horrela ere, Chandler Raymond "serie beltzeko nobelagilerik interesgarrienetariko bat" dela ziurtatzen digu idazleak. Raymond-ek idatzitako *The Big Sleep*-ek literaturatik zinemara jauzi egin zuen eta Raymond bera izan zen adaptazio honen egileetariko bat.

John Huston-en *The maltese falcon* filmean kokatzen du Sarrionandiak zinema beltzaren susperraldia eta, ondoren "serie beltzean anbiguitate morala eta gizartearen deskonposizioa azaltzen da, eta Humphrey Bogart izanen da USAko konformismo eta idealizazioaren kontrako prototipoa". Azkeneko azalpen honek Sarrionandiak zinema beltzaz duen interesa ulertzeko gakoak eman ditzake.

Kontuan hartzekoa da baita ere nobela beltzaren "aita"ri egiten dion aipamena, Dashiell Hammet-i, alegia, eta idazle honen lanak genero honen garapenean eta zine adaptazioetan suposatuta zuen.

8. Western

Western, duen epopeia kutsuagatik interesatzen zailo, akaso, Sarrionandiari. Western-ekin lotutako literatura eta zinema aztertzen du *Zeruko Argian* argitaratutako artikulu batean. Indioen kontra Ipar Amerikan egindakoa "suntsidura eta lehen kolonizazioa" gisa definitu ondoren, gizarte berriaren oinarriak finkatzeko epopeia bat gertatu zela uste du Sarrionandiak, "kantariak laudatu zuten" epopeia eta "ahoz aho mundu gogor eta xarmant baten mitoa hedatzen zutela". Gero, mitoaren oinarriak jarri zituzten idazleak aipatzen ditu: Owen Wister, Emerson Hough eta Andy Adams, besteak beste. Baina hasierako idazle horien artean bat da, bereziki, Sarrionandiak miresten duena: Francis Bret Harte. Harte-k ere epopeia horren partaide izan zela azaltzen digu idazle honen biografiaren inguruko zenbait datu ematen dizkigunean. Epopeia horren munduan gustukoak dituen pertsonaiak aurkitzen ditu Sarrionandiak: bidelapur biolentoak eta abentura bilatzaileak, utopia bilatzaileak akaso. Beraz, Harte, "western delakoaren irudia finkatu zuenetariko idazle bat" izan zen, Sarrionandiaren ustez, "sekula ahanzi ezin diren imajinak sortzen dakielako". Eta melodrama erromantikoen artisaua dela pentsatzen du iurretarrak "satira eta hizlauaren maisu, eta westerngo epika narrazio labur eta xarmangarritan daki antzematen". Narrazio laburrak, erro-

mantizismo kutsua, lurralde prometatuaren bilaketa eta bazterreko pertsonaiak osagai goxoegiak dira Sarrionandiarentzako. Baina, ezin dugu ahaztu printzipioz zinemaz ari garela eta horregatik aipatzen du artikulu honetan Harte-ren lana. Harte hil eta urte bat beranduago egin zelako western saileko lehen filma, Edwin S. Porter-en *The Great Trai Roberry*. Eta handik aurrera garatuko zen western saileko zinema eta literatura, genero honen aitak utzitako erentziari esker.

Lanaren lehenengo parte honi oharra. (Ondorio gisa)

Joseba Sarrionandiaren zine-kritiken azterketa orokor bat egin dugu lan honetan.

Azterketa honi esker, orain, uste dugu, Joseba Sarrionandiari interesatzen zitzaion zinema zein zen (eta zergatik zen hori) jakiteko bidea eskaini dugula. Era berean, zinema horrek Sarrionandiaren ondorengo lan literarioetan izan zuen eraginaren zenbait gako eman ditugulakoan gaude.

Esker bereziak eman behar dizkiot lan honetan gidatu ninduen irakasle eta lagunari, Jon Kortazarri.

Esker anitz, baita ere, Sancho el Sabio Fundazioko langileei, materiala biltzen nuen bitartean nirekin izan zuten pazientziagatik.

I ERANSKINA ARTIKULUEN ZERRENDA

Zerrenda hau egiteko unean zenbait kriterio jarraitu behar izan dut. Hiru aldizkari desberdinetan topatu ditudan artikuluak dira: *Anaitasuna*, *Pott banda* eta *Zeruko Argia*, 1977 urtetik 1980 urtera bitartean argitaratuak. Zinemaz gain, Sarrionandiak beste gai ugariaren inguruan idazten zuen aipaturiko aldizkari hauetan (arte, politika...), baina gure lana egiteko eta material honi guztiari muga bat jartzeko hemen aipatuko ditugu soilik zinemarekin zerikusirik dituzten artikulak. Horregatik, esaterako, ez dira agertuko zerrenda honetan *Ibai-*

zabal aldizkarian eginiko artikuluak, bertan ez baitut topatu zinemaren munduarekin lotura duen artikulurik.

Aldizkarika eta kronologikoki antolatuta daude, urtez urte, argitaratu ziren moduan. Zerrendan ikusiko duzue, lehenik, artikulua baikoitzaren izenburua eta, ondoren, aipatzen duen filma (edo filmak), dokumentala, aktorea edo zinemaldia, besteak beste. Dena dela, artikulua bat filme bati (edo aktore bati) eskainita baldin badago, zerrenda honetan ez dira agertuko artikulua berean aipatzen diren beste filmak, bereziki garrantzitsuak ez baldin badira, bederen. Horretarako, artikuluen filmografia guzti-guztia ezagutu ahal izateko filmen zerrenda egin baitut.

Era berean, aipatzeko zerbait berezia egonez gero (literaturarekin edo politikarekin duen harremana, esaterako) aipatu egiten dut filmaren izenburuaren ondoren.

1977- ZERUKO ARGIA

1. "Katharina blum-en ohore galdua"

- Scholondorff, Volker –Trotta, Margarethe Von / *Catarina Boum-en ohore galdua*. Heinrich Böll-en nobela batean oinarrituriko filma. Andreas Baader-Ulrike Meinhofen-en arazoaren inguruan omen du oinarria.

2. "Nazismoaren erorketa eta zinema politikoa"

Nazien erorketaren inguruan zenbait filma aipatzen ditu artikulua honetan.

- Chaplin, Charles / *El gran dictador*.
- Visconti, Luchino / *La Caduta Degli Dei (La caída de los dioses. Jainkoen erorketa)*
- Losey, Joseph / *El otro señor Klein. Beste Klein jauna*.
- Cavan, Lilliana / *Portiere di Notte (El portero de noche. Gaueko atezaina)*
- Brass, Tino / *Salon Kitty*.

3. "Trotski-ren erahilketa"

- Losey, Joseph / *Assassination of Trotsky*. Trotski, trotskismo eta iraultzaren inguruko hausnarketak.

4. "Hilketa soziala"

- Motaldo, Giuliano / *Sacco e Vanzetti*. Anarkismoarekin lotura. Ipamerikaren sistemaren kritika, Sacco eta Vanzettiren istolo tragikoaz baliatuz. Klase gatatzarekin lotuta.

5. "Festibal postfrankista"

Donostiako zine jaialdiaren inguruko kronika. Bertan lehiaketan parte hartzen duten filma desberdinen azterketa kritikoa egiten du:

- Loncraine, Richard / *Full Circe*.
- Pita, Dan / *Tanasse Scatio*.
- Mercero, Antonio / *La guerra de papa*. / Miguel Deliberen *El príncipe destronado* nobelan oinarritua.
- Heyneman, Lauren / *La Question* / Henri Allegen *Nuik argitale-txean*, 1958an, Aljeriako gerraren inguruan argitaratutako testimonioetan oinarritua.

Beste sailletako filmen azterketa ere egiten du:

- Koople, Barbara / *Harlan Country USA*. / Langile borrokari buruzko dokumentala.
- Bertolucci, Bernardo / *Novecento*.

Oraindik ikusi ez dituen filmen alpainena:

- Fellini, Federico / *Casanova*.
- Borowezyk, Walerian / *Contes inmoraux*.
- Oshima, Hiromi / *Ai no korida (El imperio de los sentidos)*
- Eceiza, Antxon / *Mina, viento de libertad*.
- Pasolini, Paolo / *Teorema, Porcile, il decameron, i racconti di canterbury, salo o le 120 giornade di sodoma*.
- Buñuel, Luis / *Viridiana*.

Euskal zinema jaialdian:

- Nuñez, Iñaki / *Los bolcheviques se ríen*.

- Nuñez, Iñaki / *Estado de excepción*.
- Ruiz Balerdi, R. / *La cazadora inconsciente*.
- Heinink, J.B. / *Ikurriñaz filmea*.
- Merikaetxebarria, A. / *Euskal Santutegi Sakona*.
- Sistiaga, J.A. / *Ere erara Baleibu icik subua arauaren*.

6. "Oshima: zentzumenen inperioa"

- Oshima, Hiromi / *Ai no korida* (*Zentzumenen inperioa. L'empire des sens*). Japoniako zuzendari honi eskainitako artikulua. Erotismoarekin lotuta.

7. "Galaxietako gerla inperialista"

- George Lucas / *Star Wars* (*Galaxietako gerla*). Zientza fikzioaren inguruko hausnarketa.

Artikulan aipatzen dituen beste filmak dira:

- Kubrick, Stanley / *2001: una odisea del espacio*.
- Truffaut, Francois / *Fahrenheit 451*.

Era berean, *Star wars*-en etekinak beste filma batek lortutako etekinekin konparatzen ditu :

- Spielberg, Steven / *Tiburón*.

8. "Pasolini, azaroan hil zuten"

Paolo Pasoliniren hilketaren inguruko artikulua. Zenbait filmen azterketa txikia ere egiten du:

- Accatone.
- *Mamma Roma*.
- *Il Vangelo Secondo Matteo*.
- *Uccellagi e Ucellini*.
- *Edipo Re*.
- *Medea*.
- *Teorema*.
- *Porcile*.
- BIZIAREN TRIOLOGIA: *Il Decameron* / *I Racconti di Canterbury* /

Il fiore Della mille e una notte (Erdi aroko ipun herrikoi en egokitzapena).

— *Salo o le 120 giornate di Sodoma*.

9. "Eisenstein-Jancsö"

— Eisenstein, Sergei / *Potemkin* akorazatua.

— Jancsö, Miklós / *Szegenylegenyek* (*Los desesperados. Etsituak*)

Potemkin akorazatuaren harira naziek egindako film bat ere aipatzen du:

— Anton, Kart / *Panzerkreuser Sebastopol* (*Sebastopol akorazatua*).

1978. ZERUKO ARGIA

10. "Hilketa politiko bat (z)"

— Costa Gravas / *Z*.

— Vassili Vassilikos idazlearen *Z* nobelan oinarritua. Gregorio Lambrakis, Greziako ezkertiar diputatua, erailketaren inguruan.

Zinema politikoaren hausnarketa. Horretarako, zuzendariaren beste filmak ere aipatzen ditu:

— *Confesion*.

— *Estado de sitio*.

— *Sección especial*.

11. "Erratzaile baten nekrologia"

Charles Chaplin-en heriotzaren inguruko. Komikoaren biografia eta filmografia txiki bat aipatzen du. Oroigarri gisa.

12. "Casanova bat eta testimonio bi"

— Fellini, Federico / *Casanova*.

Casanova pertsonal historikoaren inguruko azalpenak ematen ditu. Eta pertsonal honen inguruan egin diren beste film bat ere aipatzen du:

- Comencini, Luigi / *Infanzia, vocazione e prime esperienze di Giacomo Casanova, Veneziano*.

13. "Actas de Marusia / Emmanuelle ssss..."

- Littin, Miguel / *Actas de Marusia*. (Langile borrokarekin eta errealismo sozialistarekin lotuta).
- Jaeckin, Just / *Emmanuelle*.
- Ciaboetti, Franci / *Emmanuelle II*. (Erotismoarekin lotuak biak).

14. "L'affiche rouge"

- Cassenti, Frank / *Affiche Rouge (Poster gorria)*.

Partisano eta faxismoaren aurkako erresistentziaren inguruko filma. Soinu bandaren alpamen berezia egiten du. Cuarteto Cedron-ek egindako soinu banda, hain zuzen ere. Poesiarekin lotura.

15. "Il sorriso del grande tentatore / Paperezko tigreak"

- Damiani, Damiano / *Il sorriso del grande tentatore*.

Zine politikoa. Buñelekin lotzen du.

- Coloma, Luis / *Tigres de papel (Paperezko tigreak)*.

Zine politikoa, baina kalitate gutxikoa.

16. "Padre padrone"

- Taviani, Vittorio eta Taviani, Paolo / *Padre Padrone*.

Tavianirren beste lanak ere aipatu egiten ditu:

- *I sovversivi*.

- *Sotto il segno dello scorpione*.

- *San Michele aveva un gallo*. (Tolstoiren lan batean oinarritua).

- *Allonssanfan (1974)*.

17. "Eisenstein-en urria"

- Eisenstein, Sergel / *Oktiabr (Urria)*.

Sobietar iraultza eta zinemaren arteko harremanen hausnarketa kritikoa egiten du. Zuzendari beraren *Iban Terriblea* filmaren aipamena ere egiten du.

18. "Pedagogiaz"

Zinema eta pedagogiaren arteko harremanak aztertzen du, *Cuadernos de pedagogia* (38 zkia) aldizkariaren artikulua baten harira.

19. "Zineaz lau ohar"

Zinemaren ideologia eta zentzuraren inguruko iritzi artikulua, *Last tango in Paris* filmaren harira. Bernardo Bertolucci-ren biografia eta filmografiaren gainean errepaso txikia egiten du. Bertolucciren pelikulen izenburuak filmen zerrendan aurkitu ditzakegunez ez ditugu hemen aipatuko, hurrengo bi hauek izan ezik:

-*La strategia del ragno*. (Borges-en kontuakizun batean oinarrituriko pelikula fantastiko politikoa).

-*Il conformista* (Alberto Moravia-ren eleberri batean oinarritua).

20. "McCarthy eta Woody Allen"

McCarthyismoaren inguruko artikulua. Ameriketako Estatu Batuetan gertatutako "komunisten ehizaren ingurukoa". Honen inguruko filma bat aipatu egiten du:

— Ritt, Martin / *The Front*.

21. "More: gehiago"

— Schroeder, Barbet / *More*.

Gizarte modernoak sortzen dituen hondakinen ingurukoa.

22. "Gorki-Pudovkin"

— Pudovkin, Sievolod / *La Madre* (Gorkiren nobelan oinarriturik).

Zine eta literatura sobietarraz mintzatzen da artikulua honetan. Zuzendari eta film desberdinen aipamenak egiten ditu:

— Gardin, Vladimir. Zuzendaria eta lehen zinegile boltxebike.

— Kulechov, Lev Vladimirovic.

— Vertov, Dziga. Zinema-begiaren bultzatzailea

— Yukevic, Sergei.

— Kozintrev, Grigori.

— Traugerb, Leon.

— Eisenstein, Sergei.

— Dovjenko, Alexander. Zuzendari ukrainiarra.

— Pudovkin, Vsievobod Iliarionovic.

23. "Pontecorvo algeriar iraultzaren alde"

— Pontecorvo, Gillo / *La batalla de Argel*

Zinema politikoaren inguruan hitz egiten du eta zenbait egile aipatzen ditu: Costra Gravas, Godard, Ives Boisset... (Frantziar), Norbert Buberger, Joris Ivens... (AEBetan), P. Guzman, M. Littin, Gettino/Solanas, Sanjines... (Hegoamerikan), Petri, Loy, Risi, Damiani, Montalde, Rossi... (Italian).

Pontecorvoren *Operación Ogro* eta *Queimada* filmen alpamena ere egiten du.

24. "Partner: Bertolucciren eskizofrenia"

— Bertolucci, Bernardo / *Partner*. (Dostoievkiy-ren nobela batean libreaki inspiraturik).

Zuzendari beraren beste pelikulekin konparatu egiten du eta, era berean, filmaren irakurketa politikoa egiten du garaiko gizartearen egoera kontuan hartuz.

25. "La Cecilia: utopia"

— Comolli, Jean Louis / *La Cecilia*.

Anarkismoaren apologia egiten duen filma.

26. "La religieuse"

— Rivette, Jacques / *La religieuse* edo, bestela ere : *Suzanne Simonin, la religieuse de Diderot*.

Rivetteren beste lanak "Nouvelle vague" izeneko mugimendua-
rekin lotuta badaude ere, *La religieuse*, film klasizista bat da. Denis Diderot filosofo frantziarraren lan batean oinarrituriko filma da.

"Nouvelle vague" mugimendua-ekin lotzen diren film pare bat aipatzen du :

— *La'amour fou*.

— *Celine et Julie vont en bateau*.

Artikulu berean laburki beste film batzuen alpamena egiten du:

- Kennedy, Neil / *Sebastiane*.
- Borowczyk, Walerian / *Contes inmoraux*.
- Jaeckin, Just / *Historia de O*.

27. "Viridiana (Buñuel)"

- Buñel, Luis / *Viridiana*.

Viridianaren garrantzia eta sinbolojaren inguruko hausnarketa.

28. "Desioaren objeto ilun hori"

- Buñuel, Luis, / *Cet obscur objet du desir (Desioaren objeto ilun hori)*

Pierre Louys nobelagilearen *La femme et le pantin* nobela post-sinbolistan oinarriturik. Nobela horren harira (erotismoari dagokionez batez ere) zenbait filma ere aipatzen:

- De Barence, Jacques / *La muñeca y el pelele*.
- Sternberg, Josef von / *The Devil is a woman* (Marlene Dietrich protagonista izan zena).
- Buñuel, Luis / *El ángel exterminador*.

29. "B. Bertolucci (Novecento-ra arte)"

Zinegile honen bizitzari eta filmel buruzko errebaso egiten du:

- *Accatone* (Pasinirenen laguntzaille gisa).
- *La Commare secca*.
- *Prima della rivoluzione*.
- *Petrolioaren bidea* (dokumentala laburra).
- *Etorkizun infinitoa* (laburmetrai underground).
- *Hiltzoria* (baliabide teatrale film).
- *Partner* (Dostoievsky-ren *Doblea* nobelan oinarriturik, erotasunen poeten aipamena eta Godard-en eragina).
- *La strategia del Ragno* (Jorge Luis Borges-en *Tema del traidor y del héroe (Ficciones)* narrazio laburrean oinarritzen da).
- *Il conformista* (Alberto Moraviaren nobela batean oinarriturik).
- *Last tango in Paris*.

Karl Marx, S. Freud eta W. Reich-en eragin politiko-filosofikoa

aztertzen du Sarrionandiak. Zinemagintza mailan Pasolini, Godard eta Visconti-rekin lotzen du. Eta 50eko mugimendu existenzialistaren kutsua duela ere dio, Sartre, Camus eta Paveseren eragina.

30. "Novecento (Ugazaba, laborari eta faxistak)

— Bernardo Bertolucci / *Novecento*.

Bertolucci-ren zinemaren eboluzioaren azterketa eta *Novecento*-ren esanahia eta garrantziaren azterketa sakona.

31. "Zinemaldi aldakor bat?"

Donostiako zinemaldiaren gaineko iritzi artikulu kritikoa. Emakumeek eginiko zinea aipatzen du: Marta Meszaros, Chantal Akerman, Liliana Cavani. Euskal zinemaren presentzia urria aipatzen du:

— Azkona anaiak / *El mayorazgo de Basterretxe* (1928, lehen euskal filma luzea) Pierre Lhanderen nobela batean inspiraturik.

Zinemaldiaren beste filma batzuei buruzko komentario laburra ere egiten du:

— Thulin, Ingrid - Josepesson, Erland - Nykvist, Suen / *En Och en*.

— Mira, Carlos / *La portentosa vida del padre Vicente*.

— Makavejev, Dusan / *Sweet movie* (Filma politikoa, "poema erotiko-politiko bat" dela dio. Zuzendari yugoslavo da, antis-talinista).

— Letto, Marco / *La Villegiatura*.

— Ashby, Hal / *Coming home*.

32. "Festibala filmetan"

Donostiako zinemaldiaren zenbait filmen azaleko azterketa:

— Altman, Robert / *A wedding (Eztei egun bat)*.

— Cavani, Liliana / *I cannibali (Gizajaleak)*.

— Deville, Michel / *Dossier 51* (Gillen Perraulten nobela batean oinarritutako filma).

— Holland, Michel - Kedzierski, Pawel - Domaradzki, Jerzy / *Zdjecia probne*.

- Dreyer, Carl Theodor / *Ordet*.
- Rodríguez, Francisco / *Jaque a la dama*.
- Browning, Ted / *Freaks*.
- Buñuel, Luis / *Las hurdes*. *Tierra sin pan* (Dokumentala).
- Welles, Orson / *Macbeth* (Shakespeare-ren lanean oinarriturik).
- Camino, Jaime / *La vieja memoria* (Gerra zibilaren inguruko dokumentala).
- Cortes, Luis / *Marian* (Nafarroan kokatutako istorioa).

33. "Ikusleak egiten du zinema"

- Solás, Humberto / *Lucia*.

Iraultzaren ondoko kubatar pelikulari garrantzitsuenetariko bat.

- Rossi, Francisco / *Uomini contro*. (Filme politiko antibelizista).
- Duras, Margueritte / *India song* (*Hiroshima mon amour* filmaren gidolaria da Duras. Idazlea eta nobelagilea da: Nouveau Roman mugimenduaren ingurukoa. Godard (*Made in USA*) eta Resnais-ekin (*Hiroshima mon amour*) lotuta.

34. "Al di la del bene e del male"

- Cavani, Liliana / *Al di la del bene e del male* (*Más allá del bien y del mal*)

Nietzscheren bizitzaren inguruko filmari buruzko artikulua. Stefan Zweig idazlearen alpamena.

35. "Il fiore delle mille e una notti"

Paolo Pasoliniren inguruko artikulua. Pasoliniren filmografiaren azaleko azterketa.

36. "Sugearen arraultza"

- Bergman, Ingmar / *Sugearen arraultza*. Nazismoaren hastepen ingurukoa.

37. "Balet grotesko bat"

- Brass, Tino / *Salon Kitty*. Nazismoaren inguruan girotutako zinema porno-komertzial espektakularra.

Artikulu berean beste filme baten alpamena ere egiten du:

- Kershner, Irvin / *Eyes of Laura Mars* (*Begiak. Ojos*).

1978. ANAITASUNA

38. "Pretty baby"

- Malle, Louis / *Pretty baby* (*La pequeña*). Al Rose-ren liburu baten eragina, E.J. Bellocq-en argazkien eragina, jazz musika-ren inguruko giroa eta Jelly Roll Morton pianistaren eragina.

1979. ZERUKO ARGIA

39. "It's a bird... it's a plain... it's superman!"

- Donner, Richard / *Superman*. Philip Wylie-ren "Gladiator" nobelan inspiraturik / American way of lie-ri kritika.

40. "Zinema imperfecto baten alde"

Julio García Espinosa, zinegile kubatarraren alpamena: "por un cine imperfecto". Zinema eta ideologiaren arteko harremana aztertzen du.

41. "Der amerikanische freund"

Alemaniar zinema berreiaren inguruko artikulua. 1962ko Oberhausen-go agiriaren alpamena eta egile batzuei buruzko iritzia: Alexander Kluge, Werner Herzog, Rainer W. Fassbinder, Hans Jürgen Syberberg, Volker Schlöndorff, Jean-Marie Straub, Win Wenders...

Batez ere, Win Wenders-en filmografiaren gaineko errepasoia egiten du:

- *Schauplaetze* (*Lekuak*). (Laburmetraia).
- *Same placer shorts again* (Laburmetraia).
- *Sylver city revisited* (Laburmetraia).
- *Alabama 2000 lightyears* (Laburmetraia).

- *Amerikanische LP's* (Laburmetraia).
- *Summer in the city. Dedicated to the kinks* (Luzemetraia).
- *Die angst des tormanns beim elfmeter* (Porteroaren beldura penaltiarekin aitazinean). Peter Handke nobelistaren obra batean oinarriturik.
- *Der Scharlachrote Buchstabe*. (Letra eskarlata). Hawthorne-ren nobela bat adaptatuz egina.
- *Alice in den Stadten* (Alizia ziutateetan).
- *Falsche Bewegung* (Higidura faltsoa).
- *Der Amerikanische Freund* (Amerikar laguna). Patrice Highsmith serie beltzeko alemaniar nobelagilearen lan batean oinarritzen da: *Ripley's Game*. (Nobelagile horrek 16 nobela zituen argitaratuak une horretan eta Alfred Hitchcock-ek bere lehenengo nobela eraman zuen zinemara, *Aratzak tren batean* izenekoa).
- *Hammet*. Nobelagile honen ingurukoa.
- *Der Stand der dinge* [azkeneko bi hauek ari zen prestatzen Sarrionandiak artikulua idatzi zuenean]

42. "Harlan Country USA"

- Koople, Barbara / Harlan County USA.
- Dokumentala politiko honen inguruko artikulua eta hausnarketa.

43. "Volem vivre al pais!!"

Okzitaniako idazle eta TECIMEOC zinegile koordinadorako ordezkaria den Père Pessamèssarekin eginiko elkarrizketa bat. Okzitaniako zinemaren inguruan. Alpatzen dituen lanak dira:

- Flecher, Jean / *La sartan*. Komedia kostunbrista.
- Elkarlana / *Ouvrières de Fournon*. Dokumentala militantea.
- Gayraud, Michel / *La bouse ou la vie*. Bandido baten istorioa
- Moline, Henri / *L'Aubre vièlh*. Herriska bati buruzko dokumentala.

Okzitaniako beste zinemagile batzuen aipamena ere egiten du: Flèchet, Moline, Gayraud.

44. "Buster Keaton, komiko irrirea"

Joseph Frank Keaton, Buster Keaton-en bizitzari buruzko artikulua.

Zine zuzendarien aipamena: Edward Francis Cline, Malcom St. Clair. Eta garai horietan grabatu ziren filme batzuen aipamena ere egiten du:

- Stroheim, Erich von / *Greed*.
- Cruze, James / *The covered wagon*.
- De Mille, Cecil B. / *The ten commandments*.

Baita Buster Keaton-ek egindako batzuk ere :

- *The Three Aes*.

1923tik 1929ra arte Keatonen arrakastaldia da:

- *Our Hospitality*.
- *Sherlock Jr*.
- *The navigator*.
- *Seven Chances*.
- *Go west*.
- *Battling Butler*.
- *The general*.
- *College*.
- *Steamboat bill Jr*.
- *The Cameraman*.
- *Spite Marriage*. (Bere azken filma mutua).

Keatonek parte hartzen duen beste pelikula bat ere aipatu egiten du:

FILM, Saumuel Beckett Irlandarraren film bat da eta bertan Keaton protagonista da.

45. "Banpiroa. Gure baitatik zinema berrira arte"

Banpiroei buruzko zinea. Zenbait filma aztertzen du:

- Feuillade, Louis / *Les Vampires* (Seriala). Musidora protagonista zena.
- Murnau, F.W. / *Nosferatu cine Symphonie des Grauens*

(Bram Stoker-en nobelaren banpiroaren arketipoa pantallara eramanez).

- Dreyer, Carl Theodor / *Vampyr ou l'étrange aventure de David Grey* (Joseph Sheridan Le Fanu-ren obran inspiratua).
- Browning, Tom / *Drácula* (1931) / Bela Lugosirekin.
- Fisher, Terence / *The curse of Frankenstein*.
- Fisher, Terence / *Horror of Dracula*.
- Fisher, Terence / *The Mummy*.
- Werner Herzog / *Nosferatu*. Murnau-ren *Nosferatuen* remakea.

Nosferatu filmaren harira ere Werner Herzog-en beste filmak ere alpatzen ditu.

46. "Francis Bret Harte. Western story"

- Porter, Edwin S. / *The Great Trail Robbery*. Western sallekoko lehen filma.

47. "Rainer Werner Fassbinder. Trageriaren sekretua"

Fassbinder-en inguruko artikulua egiten du eta zinegile honen zenbait filma alpatzen ditu:

- Fassbinder, Rainer Werner / *El matrimoni de Mari Braun*.
- Fassbinder, Rainer Werner / *Liebe ist kalter als der Tod (Maitasuna heriotza baino hotzagoa da)*.

1979. ANAITASUNA

48. "Zinema autorea denean. Federico Fellini"

Federico Felliniren biografia eta filmografiaren inguruko artikulua.

49. "Il Casanova di Federico Fellini"

Film honen inguruko artikulua. Honekin lotuta beste film pare baten alpamena egiten du:

- Comencini, Luigi / *Infancia, vocazione e prime esperienze di Giacomo Casanova, veneziano*.
- Campanile, Pasquale Festa / *Il ritorno di Casanova*.

50. "Lau filme... (Charlot, Jabberwocky, Miklos Jancso, Raymond Chandler)"

- Chaplin, Charles / *The gold rush* (*La quimera del oro*). Charlot pertsonaiaren inguruan hausnarketa egiten du.
- Jancsó, Miklós / *Vizi privati, pubbliche virtute*. Zinegilearen beste filmak ere alpatzen ditu eta zinemagintza errealista sozialistarekin lotzen du.
- Gilliam, Terry / *The Jabberwocky*. Lewis Carroll-en ipuin batean inspiraturik dago.
- Huston, John / *The maltese falcon*.

Azken film honen harira beste film batzuen alpamena ere egiten ditu:

- Hawks, Howard / *The big sleep*.
- Winner, Michel / *Detective privado*. Chandler-en nobela batean inspiraturik biak. Chandler-en nobelagintzarekin duten lotura. Nobela beltzarekin lotura.

51. "Hollywood eta Vietnam gerra baten ondoren"

Gerraren inguruan Hollywoodek egindako zenbait filmen alpamena egiten du:

- Kellog, Ray / *Green Berets* (*Boinas verdes*).
- Kazan, Elia / *The visitors*.
- Davidson, Gordon / *Cattonsville's trial*.
- Trumbo, Dalton / *Johnny cogió su fusil*.
- Lumet, Sidney / *Dog's day afternoon* (*Tarde de perros*).
- Reisz, Kerek / *Who'll stop the rain* (*Mercenarios del infierno*).
- Scorsese, Martin / *Taxi driver*.
- Ashby, Hal / *Coming home* (*El regreso*).
- Cimino, Michael / *Dree hunter* (*El cazador*).
- Coppola, Francis Ford / *Apocalypse now*.
- Post, Ted / *Go tell the Spartans*.

Gai honen inguruko dokumentalak:

- De Antonio, Emile / *Vietnam in the year of the pig*.

— Elkarlana / *Winter soldier*.

— Davis, Peter / *Hearts and minds*.

Zenbait idazleen alpamena: Graham Greene, Raymond Chandler, Scott Fitzgerald, Daniel Berrigan.

52. "Hil da adiskide amerikanoa"

Nicholas Ray zinemagilearen inguruko artikulua. Zinegile honen biografia eta filmografiaren inguruko errepaso laburra egiten du.

53. "Donostiako XVII zinemaldia salbatu egin da"

Zinemaldiaren inguruko artikulua kritikoa egiten du eta bertan ikusitako zenbait pelikula (eta hauekin lotutako beste batzuk ere) alpatzen ditu:

— Coppola, Francis Ford / *Apocalypse now*. Joseph Conrad idazle polakoaren *Ilunpeetako bihotza* izeneko nobelan inspiraturik.

— Tavani, Vittorio – Tavani, Paolo / *Il prato*.

— Bertolucci, Bernardo / *Hilargia*.

— Clémeti, Pierre / *New Old*.

— *Una emozione in più*.

— *Elurreko gatza*.

— Mnouchkine, Ariane / *Mouliere*.

— Jancsó, Miklós / *Salmo Gorria*. Epika sozialistarekin lotuta

— Uribe, Imanol / *El proceso de Burgos*.

— Uribe, Imanol / *Off*. Laburmetraia.

— Uribe, Imanol / *Ez*. Laburmetraia.

— Allen, Woody / *Manhattan*.

— Allen, Woody / *Annie hall*.

— Allen, Woody / *Interiors*.

— Casals, Felipe / *El año de la peste*. Daniel Defoe-ren nobela batean inspiraturik.

— Casals, Felipe / *Canoa*.

— Sjöman, Vilgot / *Jar ar nyfiken-gul bla*. Zine erotikoarekin hastapenetan kokatzen du.

- Tarkovsky, Andrei / *Andrei Rublev*.
- Thorsten, Jons Jorgen / *Egun lasaia Clichy-n*. Henry Miller-en nobela batean oinarriturik.
- Buñuel, Luis / *Belle de jour*.
- Rocha, Clauber / *Cabezas cortadas*.
- Jancso, Miklos / *La pacifiste*.
- Duran, Ciro / *Gamin*.

54. "Apocalypse now"

Filma eta zuzendariaren inguruko artikulua. Coppolaren beste film batzuk ere aipatzen ditu:

- *The goodfather*.
- *The conversation*.
- *The Brotherhood of the grape*. Jon Fante-ren nobela baten adaptazioa.

1980. POTT BANDA

55. "Fatty ahantzia genuen potoloa"

Roscoe Arbuckle, *Fatty*, komikoaren inguruko artikulua.

II ERANSKINA FILMEN ZERRENDA

Filmen zerrenda hau egiteko kriterioa Joseba Sarrionandiak artikuluetan aipatzen dituen film, laburmetral, luzemetral edota dokumentala guztiak aipatzea izan da.

Horrela, mota guztietako filmak agertzen dira zerrenda honetan, hobeagoak, txarragoak, garrantzi handikoak, garrantzi gutxikoak, eza-gunagoak, ezezagunagoak... Batzuei artikulua oso bat (edo bat baino gehiago) eskaini zaie, beste batzuei ordea lerroren bat, besterik ez, baina guztien aipamena egitea interesgarria zela iruditu zitzaidan. Alfabetikoki antolatuta daude, zuzendarien abizenaren arabera. Fil-

men izenburuak artikuluetan agertzen diren moduan agertzen dira ere zerrenda hauetan, batzuetan bertsio originalean, beste batzuetan, berriz, gaztelaniara edo euskarara itzuliak.

- Allen, Woody / *Annie hall*.
- Allen, Woody / *Interiors*.
- Allen, Woody / *Manhattan*.
- Altman, Robert / *A wedding (Eztei egun bat)*
- Altman, Robert / *Brewster McCloud*.
- Altman, Robert / *Buffalo Bill and the indians*.
- Altman, Robert / *Images*.
- Altman, Robert / *M.A.S.H.*
- Altman, Robert / *Nashville*.
- Altman, Robert / *The long goodbye*.
- Altman, Robert / *That Cold day in the park*.
- Antón, Kart / *Sebastopol akorazatua*.
- Ashby, Hal / *Coming home (El regreso)*.
- Azkona anakak / *El mayorazgo de Basterretxe*.
- Beckett, Saumuel / *FILM*.
- Bergman, Ingmar / *Sugearen arraultza*.
- Bergman, Ingmar / *Udazkeneko sonata*.
- Bertolucci, Bernardo / *Etorkizun infinitoa*.
- Bertolucci, Bernardo / *Hilargia*.
- Bertolucci, Bernardo / *Hiltzoria*.
- Bertolucci, Bernardo / *Il conformista, 1972*.
- Bertolucci, Bernardo / *La commare seca, 1962*.
- Bertolucci, Bernardo / *La strategia del ragno, 1970*.
- Bertolucci, Bernardo / *Last tango in Paris, 1972*.
- Bertolucci, Bernardo / *Novecento, 1976*.
- Bertolucci, Bernardo / *Partner, 1968*
- Bertolucci, Bernardo / *Petrolioaren bidea*.
- Bertolucci, Bernardo / *Prima della rivoluzione, 1964*.
- Bertolucci, Bernardo / *Accatone*.

- Borowczyk, Walerian / *Contes inmoraux*.
- Brass, Tino / *Il capo al mondo*, 1963.
- Brass, Tino / *L'urlo*, 1968.
- Brass, Tino / *Nero su bianco*, 1977.
- Brass, Tino / *Salon Kitty*, 1975.
- Brass, Tino / *Yankee*, 1966.
- Browning, Ted / *Freaks*.
- Browning, Tom / *Drácula*, 1931.
- Buñel, Luis / *Cet obscur objet du desir (Desioaren objeto ilun hori)*.
- Buñel, Luis / *Simon del desierto*.
- Buñel, Luis / *Tierra sin pan*.
- Buñel, Luis / *Via láctea*.
- Buñel, Luis / *Viridiana*, 1961.
- Buñuel, Luis / *Belle de jour*.
- Buñuel, Luis / *El ángel exterminador*.
- Camino, Jaime / *La vieja memoria*.
- Casals, Felipe / *Canoa*.
- Casals, Felipe / *El año de la peste*.
- Cassenti, Frank / *Affiche Rouge (Poster gorria)*.
- Cavani, Lilliana / *Al di là del male (Más allá del bien y del mal)*.
- Cavani, Lilliana / *I cannibali (Gizajaleak)*.
- Cavani, Lilliana / *On eta txarra baino haruntzago*.
- Cavani, Lilliana / *Portiere di Notte (El portero de noche. Gaueko atezaina)*.
- Chaplin, Charles / *City Lights*.
- Chaplin, Charles / *El gran dictador*.
- Chaplin, Charles / *Limeligh*.
- Chaplin, Charles / *Modern times*.
- Chaplin, Charles / *The gold rush (La quimera del oro)*, 1923.
- Chaplin, Charles / *The Kina*.
- Chaplin, Charles / *The vagabond*.

- Chaplin, Charles / *The World Rush*.
- Ciaboetti, Franci / *Emmanuelle II*.
- Cimino, Michael / *Dree hunter (El cazador)*.
- Clementi, Pierre / *New old*.
- Coloma, Luis / *Tigres de papel (Paperezko tigreak)*.
- Comencini, Luigi / *Infancia, vocazione e prime esperienze di Giacomo Casanova, veneziano*.
- Comolli, Jean Louis / *La Cecilia*.
- Coppola, Francis Ford / *Apocalypse now*.
- Coppola, Francis Ford / *The Brotherhood of the grape*.
- Coppola, Francis Ford / *The conversation*.
- Coppola, Francis Ford / *The goodfather*.
- Cortes, Luis / *Clown*.
- Cortes, Luis / *Marian*.
- Cortes, Luis / *Un tal Luis Costa*.
- Cruze, James / *The covered wagon*.
- Damiani, Damiano / *Il sorriso del grande tentatore*.
- Davidson, Gordon / *Cattonsville's trial*.
- Davis, Peter / *Hearts and minds, 1975*.
- De Antonio, Emile / *Vietnam in the year of the pig*.
- De Bareoncelli, Jacques / *La muñeca y el pelele, 1929*.
- De Mille, Cecil B. / *The ten commandments*.
- Deville, Michel / *Dossier 51*.
- Donner, Richard / *Superman*.
- Dovjenko, Alexander / *Lurra, 1930*.
- Dovjenko, Alexander / *Zvnigora (Arsenala), 1929*.
- Dreyer, Carl Theodor / *Ordet*.
- Dreyer, Carl Theodor / *Vampyr ou l'étrange aventure de David Grey, 1930*.
- Duran, Ciro / *Gamin*.
- Duras, Margueritte / *India song*.
- Eceiza, Antxon / *Mina, viento de libertad*.

- Eisenstein, Sergei / *Iban Terriblea*.
- Eisenstein, Sergei / *Potemkin akorazatua*, 1925.
- Eisenstein, Sergei / *Urria (Octubre)*, 1927.
- Elkarlana / *Ouvrières de Fournon*, 1978.
- Elkarlana / *Winter soldier*, 1971.
- Fassbinder, Rainer Werner / *El matrimoni de Mari Braun*.
- Fassbinder, Rainer Werner / *Liebe ist kalter als der Tod (Maitasuna heriotza baino hotzagoa da)*.
- Fellini, Federico / *Amacord*, 1974.
- Fellini, Federico / *Casanova*, 1977.
- Fellini, Federico / *Giulietta degli spiriti*, 1965.
- Fellini, Federico / *I clown*, 1971.
- Fellini, Federico / *I vitelloni*, 1953.
- Fellini, Federico / *Il bidone*, 1955.
- Fellini, Federico / *L'strada*, 1954.
- Fellini, Federico / *La dolce vita*, 1959.
- Fellini, Federico / *Le notti de Cabiria*, 1957.
- Fellini, Federico / *Lo sceicco bianco*, 1952.
- Fellini, Federico / *Luci del varietà*, 1954.
- Fellini, Federico / *Otto e mezo*, 1963.
- Fellini, Federico / *Roma*, 1972.
- Fellini, Federico / *Satyricon*, 1969.
- Festa Campanile, Pasquale / *Il ritorno di Casanova*.
- Feuillade, Louis / *Les Vampires*, (Seriala), 1915.
- Fisher, Terence / *Horror of Dracula*, 1958.
- Fisher, Terence / *The curse of Frankenstein*, 1957.
- Fisher, Terence / *The Mummy*, 1959.
- Flecher, Jean / *La sartan*, 1964.
- Gayraud, Michel / *La bouse ou la vie*, 1973.
- Gilliam, Terry / *The Jabberwocky*.
- Godard, Jean-Luc / *Made in USA*.

- Gravas, Costa / *Confesion*, 1970.
- Gravas, Costa / *Estado de sitio*, 1972.
- Gravas, Costa / *Hilketa politiko bat (2)*, 1968.
- Gravas, Costa / *Sección especial*, 1975.
- Hawks, Howard / *The big sleep*, 1946
- Heinink, J.B. / *Ikurriñaz filmea*.
- Herzog, Werner / *Agirre der Zorn Gottes*, 1972.
- Herzog, Werner / *Auch zwerge haben klein angefangen*, 1970.
- Herzog, Werner / *Fata Morgana*, 1970.
- Herzog, Werner / *Herz aus glas (kristalezko bihotza)*, 1976.
- Herzog, Werner / *Jeder fur sich und Gott Gegen Alle*, 1975.
- Herzog, Werner / *Lebenszeichen*, 1967.
- Herzog, Werner / *Stroszek*, 1977.
- Herzog, Werner / *Woyzeck*, 1978.
- Herzog, Werner / *Mosferatu*, 1978.
- Heyneman, Lauren / *La Question*.
- Hitchcock, Alfred / *Arotzak tren batean*.
- Holland, Agnieszka - Kedzierski, Pawel – Domaradzki, Jerzy / *Zdjecia probne*.
- Huston, John / *The maltese falcon*, 1941.
- Jaeckin, Just / *Emmanuelle*.
- Jaeckin, Just / *Historia de O*.
- Jancsó, Miklós / *Agnus Dei*, 1971.
- Jancsó, Miklós / *Etsituak*, 1967.
- Jancsó, Miklós / *Gorriak eta zuriak*, 1968.
- Jancsó, Miklós / *Haize diztiratsuak*, 1968.
- Jancsó, Miklós / *Isiltasuna eta oihua*, 1967.
- Jancsó, Miklós / *La pacifiste*.
- Jancsó, Miklós / *Meguko Sirokoa*, 1969.
- Jancsó, Miklós / *Salmo Gorria*, 1971.
- Jancsó, Miklós / *Szegenylegenyek (Los desesperados, Etsituak)*, 1965.

- Jancsó, Miklós / *Vici privati, publiche virtute*, 1976.
- Kazan, Elia / *The visitors*.
- Keaton, Buster / *Battling Butler*.
- Keaton, Buster / *College*.
- Keaton, Buster / *Go west*.
- Keaton, Buster / *Our Hospitality*.
- Keaton, Buster / *Seven Chances*.
- Keaton, Buster / *Sherlock Jr.*
- Keaton, Buster / *Spite Marriage*.
- Keaton, Buster / *Steamboat bill Jr.*
- Keaton, Buster / *The Cameraman*.
- Keaton, Buster / *The general*.
- Keaton, Buster / *The navigator*.
- Keaton, Buster / *The Three Acs*.
- Kellog, Ray / *Green Berets (Boinas verdes)*.
- Kennedy, Neil / *Sebastiane*.
- Kershner, Irvin / *Eyes of Laura Mars (Begiak. Ojos)*.
- Koople, Barbara / *Harlan Country USA*.
- Kubrick, Stanley / *2001: una odisea del espacio*.
- Lattuada, Alberto / *Senza pietà*, 1947.
- Letto, Marco / *La Villegiatura*.
- Littin, Miguel / *Actas de Marusia*.
- Loncraine, Richard / *Full Circe*.
- Losey, Joseph / *Assassination of Trotsky*.
- Losey, Joseph / *El otro señor Klein*.
- Lucas, George / *Star Wars (Galaxietako gerla)*.
- Lumet, Sidney / *Dog's day afternoon (Tarde de perros)*.
- Makavejev, Dusan / *Sweet movie*.
- Malle, Louis / *Pret baby (La pequeña)*.
- Mercero, Antonio / *La guerra de papa*.
- Merikaetxebarria, Antton / *Euskal Santutegi Sakona*.

- Mira, Carlos / *La portentosa vida del padre Vicente*.
- Mnouchkine, Ariane / *Mouliere*.
- Moline, Henri / *L'Aubre vielh*, 1978.
- Motaldo, Giuliano / *Sacco e Vanzetti*.
- Murnau, Friedrich Wilhelm / *Mosferatu cine Symphonie des Grauens*, 1922.
- Nuñez, Iñaki / *Estado de excepción*.
- Nuñez, Iñaki / *Los bolcheviques se rien*.
- Oshima, Hiromi / *L'empire des sens. (El imperio de los sentidos. Zentzumenen inperioa)*.
- Oshima, Hiromi / *Natsu no imoto (Udako arreba)*
- Pasolini, Paolo / *Accatone*, 1961.
- Pasolini, Paolo / *Bizitzaren triolojia: Il decameron*, 1971. *I racconti di Canterbury*, 1972. *Il fiore delle mille e una notti*, 1974.
- Pasolini, Paolo / *Edipo Re*, 1966.
- Pasolini, Paolo / *Il Vangelo Secondo Matteo*, 1964.
- Pasolini, Paolo / *Mamma Roma*, 1962.
- Pasolini, Paolo / *Medea*, 1969.
- Pasolini, Paolo / *Porcile*, 1969.
- Pasolini, Paolo / *Salo o le 120 giornate di sodoma*, 1975.
- Pasolini, Paolo / *Teorema*, 1968.
- Pasolini, Paolo / *Uccellagi e Ucellini*, 1966.
- Pita, Dan / *Tanasse Scatio*.
- Pontecorvo, Gillo / *La batalla de Argel*.
- Pontecorvo, Gillo / *Operación Ogro*.
- Pontecorvo, Gillo / *Queimada*.
- Porter, Edwin S. / *The Great Trai Roberry*, 1903.
- Post, Ted / *Go tell the spartans*, 1978.
- Pudovkin, Sievolod / *La Madre*.
- Pudovkin, Vsievolod Iliarionovic / *Koniest Sankt-Petesburga (San Petesburgoren akabera)*, 1927.
- Pudovkin, Vsievolod Iliarionovic / *Mat' (Ama)*, 1926.

- Pudovkin, Vsievobod Illarionovic / *Potomok Chingis Khana (Ekaitza Asian)*, 1928.
- Ray, Nicholas / *A woman's secret*, 1948.
- Ray, Nicholas / *Bigger than life*, 1956.
- Ray, Nicholas / *Bitter Victory*, 1957.
- Ray, Nicholas / *Born to be bad*, 1950.
- Ray, Nicholas / *Days at Peking*, 1963.
- Ray, Nicholas / *Flying Leathernecks*, 1951.
- Ray, Nicholas / *Hil da adiskide amerikanoa*,
- Ray, Nicholas / *Hot blood*, 1955.
- Ray, Nicholas / *In a lonely place*, 1949.
- Ray, Nicholas / *Johnny guitar*, 1953.
- Ray, Nicholas / *King of kings*, 1961.
- Ray, Nicholas / *Knock on any door*, 1948.
- Ray, Nicholas / *Macao*, 1951.
- Ray, Nicholas / *On dangerous ground*, 1950.
- Ray, Nicholas / *Party girl*, 1958.
- Ray, Nicholas / *Rebel without a cause*, 1955.
- Ray, Nicholas / *Run for cover*, 1954.
- Ray, Nicholas / *The lusty men*, 1952.
- Ray, Nicholas / *The savage innocents*, 1960.
- Ray, Nicholas / *The true story of Jesse James*, 1956.
- Ray, Nicholas / *Wind across the everglades*, 1958.
- Ray, Nicholas / *They live by night*.
- Reisz, Kerek / *Who'll stop the rain (Mercenarios del inferno)*.
- Resnais, Alain / *Hiroshima mon amour*.
- Ritt, Martín / *The Front*.
- Rivette, Jacques / *Celine et Julie vont en bateau*, 1970.
- Rivette, Jacques / *La religieuse*, (edo Suzanne Simonin, *la religieuse de Diderot*), 1936.
- Rivette, Jacques / *La'amour fou*, 1968.
- Rocha, Clauber / *Cabezas cortadas*.
- Rodríguez, Francisco / *Gusanos de seda*.

- Rodríguez, Francisco / *Jaque a la dama*.
- Rodríguez, Francisco / *La casa grande*.
- Rossellini, Roberto / *Paisà*, 1946.
- Rossellini, Roberto / *Roma città aperta*.
- Rossi, Francesco / *Cadaveres excelentes*.
- Rossi, Francesco / *Le Mani Sulla Città*.
- Rossi, Francesco / *Salvatore Giuliano*.
- Rossi, Francisco / *Uomini contro*.
- Ruiz Balerdi, R. / *La cazadora inconsciente*.
- Scholondorff, Volker – Trotta, Margarethe von / *Catarina Boum-en ohore galdua*.
- Scholondorff, Volker / *Konbach-eko pobreen berehalako igokundea*.
- Scholondorff, Volker / *Lasto sua*.
- Scholondorff, Volker / *Töles gaztea*.
- Schroeder, Barbet / *More*.
- Scorsese, Martin / *Taxi driver*.
- Sistiaga, Jose Antonio / *Ere erara Baleibu icik subua arauaren*.
- Sjöman, Vilgot / *Jar ar nyfiken-gul bla*.
- Solás, Humberto / *Lucia*.
- Solás, Humberto / *Manuela*.
- Spielberg, Steven / *Tiburón*.
- Sternberg, Josef von / *The Devil is a woman*, 1935.
- Stroheim, Erich von / *Greed*.
- Tarkovsky, Andrei / *Andrei Rublev*.
- Tavani, Vittorio – Tavani, Paolo / *Il prato*.
- Taviani, Vittorio – Taviani, Paolo / *Allonssanfan*, 1974.
- Taviani, Vittorio – Taviani, Paolo / *I soversivi*, 1969.
- Taviani, Vittorio – Taviani, Paolo / *Padre Padrone*, 1977.
- Taviani, Vittorio – Taviani, Paolo / *San Michele aveva un gallo*, 1971.
- Taviani, Vittorio – Taviani, Paolo / *Sotto il segno dello scorpione*, 1969.

- Thorsten, Jons Jorgen / *Egun lasaiak Clichy-n.*
- Thulin, Ingrid - Josephson, Erland – Nykvist, Suen / *En Och en.*
- Truffaut, Francois / *Fahrenheit 451.*
- Trumbo, Dalton / *Johnny cogió su fusil*
- Uribe, Imanol / *El proceso de Burgos.*
- Uribe, Imanol / *Ez, 1977.*
- Uribe, Imanol / *Off, 1976.*
- Visconti, Luchino / *La Caduta Degli Dei (La caída de los dioses. Jainkoen erorketa)*
- Welles, Orson / *Macbeth.*
- Wenders, Win / *Alabama 2000 lightyears.*
- Wenders, Win / *Alice in den Stadten (Ailizia ziutateetan), 1973.*
- Wenders, Win / *Amerikanische LP's.*
- Wenders, Win / *Der Amerikanische Freund, 1976.*
- Wenders, Win / *Der Scharlachrote Buchstabe, (Letra escarlata) 1972.*
- Wenders, Win / *Die angst des tormanns beim elfmeter (Porteroaren beldurra penaltyaren aitzinean), 1971.*
- Wenders, Win / *Falsche Bewegung (higidura faltsoa), 1974.*
- Wenders, Win / *Hammet.*
- Wenders, Win / *Im lauf der zeit (Denboraren auraueran), 1975.*
- Wenders, Win / *Lightning over water.*
- Wenders, Win / *Same placer shorts again, 1967.*
- Wenders, Win / *Schauplaetze (Lekuak), 1966.*
- Wenders, Win / *Summer in the city. Dedicated to the kinks.*
- Wenders, Win / *Sylver city revisited, 1968.*
- Wenders, Win / *The janitor.*
- Wenders, Win / *Wet dreams.*
- Winner, Michel / *Detective privado.*